

Komedie české o bohatci a Lazarovi a jako je vůbec nejnověji Kolárova adaptace *Komedie o dvouch kupcích a Židovi Šilokoj* v Realistickém divadle Zdeňka Nejedlého v Praze (premiéra v prosinci 1982). Jde tu sice s výjimkou Kyrmezerova díla o moderní adaptace her z jiných období, než kam patří skladby zařazené do naší knihy, cesta je však otevřená i pro české drama humanistické.

Toto drama se uchází nyní o čtenářský zájem, stále však čeká na svého E. F. Buriana.

MILAN KOPECKÝ

MIKULÁŠ KONÁČ Z HODIŠKOVA

HRA PĚKNEJCH PŘIPOVÍDEK

*od Boccattia složená,
v nížto tyto vosoby mluvi:
Štěstí, Chudoba, Neštěstí.
V kterýchžto o boji Štěstí a Neštěstí
všem lidem ku příkladu
vypisuje se etc.*

PEDELLUS:

Poslyšte této noviny,
o kteréž vám teď povíme,
co jest Chudoba dovedla
a kterak svú věc provedla:
5 Štěstí k vůli připravila,
polovic moci zbavila,
naprala se jí k libosti,
činíc sobě mužně dosti.
Jakož pak porozumíte,
10 ač úmysl přičíníte,
kterak jest se to vše dálo,
poslechnětež, prosím, málo!

PŘEDMLUVA PŘI POČÁTKU HRY:

Když Chudoba na rozcestí seděla
a rozličné věci na mysli měla,
15 zvláště o přílišné světa marnosti
a nevymluvné lidské nepravosti,
sama s sebou sedící rozmlúvala,
pravěci, že výborně udělala,
opustivši svět a jeho marnosti,
20 všecka se oddala bohomyšlnosti.
A když tak sama s sebou rozmlouvala,
tudy náhodou pani Štěstí jest šla.
Nádherně příliš pyšně připravená
jako bohyně ta Diana slavná.
25 Kteráž berúce se krásně v tu dobu,
vnenadále tu užřevši Chudobu,
hned se jest jí přezchytrale zasmála,
a to učinivši, předce se brala.

CHUDOBA *povstává*:

A proč mi se, bláznice, posmíváš
30 a proč ze mne sprostné své žertíčky máš?

Nemuožčš-liž předce cesty konati
a mne při pokoji tuto nechati? /

Šťěstí:

Divím se tvé takové churavosti,
a žes slepá, prašivá, žlutá dosti.
35 V té kytlici sedíš tuto ztrhané,
napoly nahé divím se, odrané.
A kteráž nic jiného nedovodíš,
jedné psy dráždíš, kudy koli chodíš.
40 Ani se také, milá, za to stydíš,
že tuto sama na poušti tak sedíš?

CHUDOBA:

Ba, zvymořená bláznice, za to máš,
že si bohyně a tou se býti zdáš.
I blázní tě též za bohyni mají,
zvlášť kteříž tebe v tvých hříčkách neznají.
45 Ale nebudu se hádati mnoho,
neb rozumím, že se tobě chce toho.
Ačkoli vidím tě užperkovanú,
aksamítý a zlatem ukydanú,
až se musím diviti, že neshoříš
50 od zlata, a houfně s fraucimrem chodíš.
Chceš-li se však a smíš-li se mnou bítí,
ty ustrojená s nahou bitvu míti?

Šťěstí:

Hle, kterak zpurné mysli jest,
nuznice, pravím na svou čest.
55 Kteréž jsem rovně neviděla,
aby mi to mluvíti směla.
Neb i to vám chci pověděti,
abyšte mohli věděti,
že jsem jí tak připravila,
60 zboží i přátel zbavila, /
kterakúž nyní vidíte,
a že ničemná jest, víte,
zda bych jí tak přestrašila,
zpoury její umensila.
65 Proto však vždy při svém stojí,
mne se naprosto nebojí!

CXVb

Vždycky jest mysli naduté,
pohleď psoty té mrzuté!
Pod přísahou pravím tobě,
70 nezdej se, bychť byla robě
pro tu daremnú tvú pýchu,
uštípnou řeč jakous lichú.
Do pekla tebou hned hodím,
aby znala, co provodím
75 a co mohu učiniti,
tě i jiné tak potupiti.
Prožluklá mrzutá smrti,
tak ode mne dojdeš drti!

CHUDOBA:

Již sem něco veselejší,
80 některak potěšenější
a zdá mi se, že napřed mám,
poněvadž tě hněvivú znám.
Zdát se, žeť budu lísati,
aneb před tebou plísati,
85 abych získala tvú milost
a zkrotila hněv, nelíbost.
Ale nemysl na to mnoho,
nedočekáš jistě toho,
nu pravímť, hle, že to klamáš
90 a pravého neuděláš,
by mne měla zkrocovati
a k tomu připravovati,
že s zbožím nemám známosti,
přátel, ani poctivosti.
95 Není toho příčina tvá,
ale pak dobrá vuole má,
neb když sem tě vrtkavú shledla,
dobrovolně sem odsedla.
Všech tvých darů marných zboží,
100 oblíbivší milost boží,
tebe sem hned opustila
i všecken svět potupila,
věduť, že proti tobě jest
potupiti svět, jeho čest.
105 Když sem pak tě tak odsedla,
pohleď, co sem tím dovedla,

CXVIa

netřeba mluvíti více,
neb z chaterné služebnice
svobodnou sem učiněna,
110 z tvých vosidel vyproštěna.
Víš, že si ty úmysl měla
mne zahubiti, také chtěla,
kdyžs mi svět vychvalovala,
darů svých poskytovala,
115 ale nedovedlas toho,
a chtějíci mi tak mnoho
jistě zlého učiniti,
mne na věčnost zatratiti,
divně si mne oslavila,
120 až do nebe vyvýšila.
Těch pak pohrůzek králům chovej,
jít se jich nebojím, to znej,
neb ačkoli zbroje nemám
a chaterná, nahá sem, znám, /
125 však takové sem čerstvosti,
zvíš to, žeť dám ruky dosti,
budeš-li se se mnú bítí,
můžeš tím hned jista býti,
žeť já se tak v tebe vpeřím,
130 o zemi tebou udeřím.

Štěstí:

Poněvadž tak směle mluvíš,
coť já umím, to ty hned zvíš,
ničemná vohyzdo špatná,
aby nebyla tak kvapná
135 a uměla pani ctíti,
některakú vážnost míti,
neboť já obry zkrocuji,
toho, když chci, dovozují.
Činím sobě také k chvále,
140 smítám císaře i krále,
i to já též také umím,
z služebníkův pány činím.
Na tě pak mám malú péči,
ale nenecháš-li řeči,
145 učiním tobě navzdory,
hodím za Nohovy hory

tebú tímto prstkem jedním,
že umlkneš, tu teprv zvím.

CHUDOBA:

Ne tak zhruba, milá pani,
150 ne tak nakládejte s námi,
že veliké věci činíš,
chlubiti se tím nestydíš.
Kterěz sem i já viděla,
ale nic sem se nebála,
155 nýbrž smích sem tím mívala,
když sem se tomu dívala,
žeš toho hlavy zbavila,
jiného v žalář vsadila.
Mnohokrát také z kováře
160 činívala si císaře,
z služebníka také pána,
taková moc tobě jest dána.
Tak dvorné hříčky provodíš,
jedeněm přeješ, druhým škodíš.
165 Dnes do nebe vyzdvihuješ,
zítra do pekla sstrkuješ.
Ale nechajíc chlubení
a daremného mluvení,
nechněvej se, prosím tebe,
170 zkusme tuto, chceš-li, sebe.
Ty císaře doluov smítáš
a nad nimi tu moc míváš,
já pak sem chůva římského
císařství, někdy slavného,
175 nelepši mající šaty
v všední dni i v každé svátky,
nežli teď na sobě vidím,
za kteréž se však nestydím,
to pak kterak sem rozmnožila
180 a co sem tehdáž provodila, /
není potřebí mluvíti,
můžeš to v paměti míti!

Štěstí k služebnicem svým:
Vpravdě pravím kumštu není,
neb jest mne již k potěšení

185 přivedla tato ženčice,
že nevím, co činiti více.
Aniž zanechá smělosti,
takové své všetečnosti,
leč jí bude ukázáno,
190 co jest hněv muoj, to uznáno.

A utom obrátíš se zase k CHUDOBE, i vece a řka hněvivě:

Nu, pro hrdá zpurná slova
již sem já k bitvě hotova,
jedné, Herkuléško slavná,
v bitvách převelmi správná,
195 volíš zpuosob bitvy sobě
a nezdej se vpravdě tobě,
bycht čemu odepřítí měla,
neb se tak bítí nechtěla.

CHUDOBA:

Aniž mi jest na tě péče,
200 ačkoli hle nemám terče,
koně, kapalínu, kopí,
ale když tě ta ruka chopí,
tu zviš, coť chudoba muože,
žeť na tobě zpraští kůže,
205 než to mi se zdá předložiti,
chci se však s tebou tak bítí:
aby každá vuoli měla,
přemohúc, kteréž by chtěla,
právo tu hned uložití,
210 jinak jí nepropustiti.
Ját sem tak k bitvě hotova,
a srovnají se s skutkem slova.

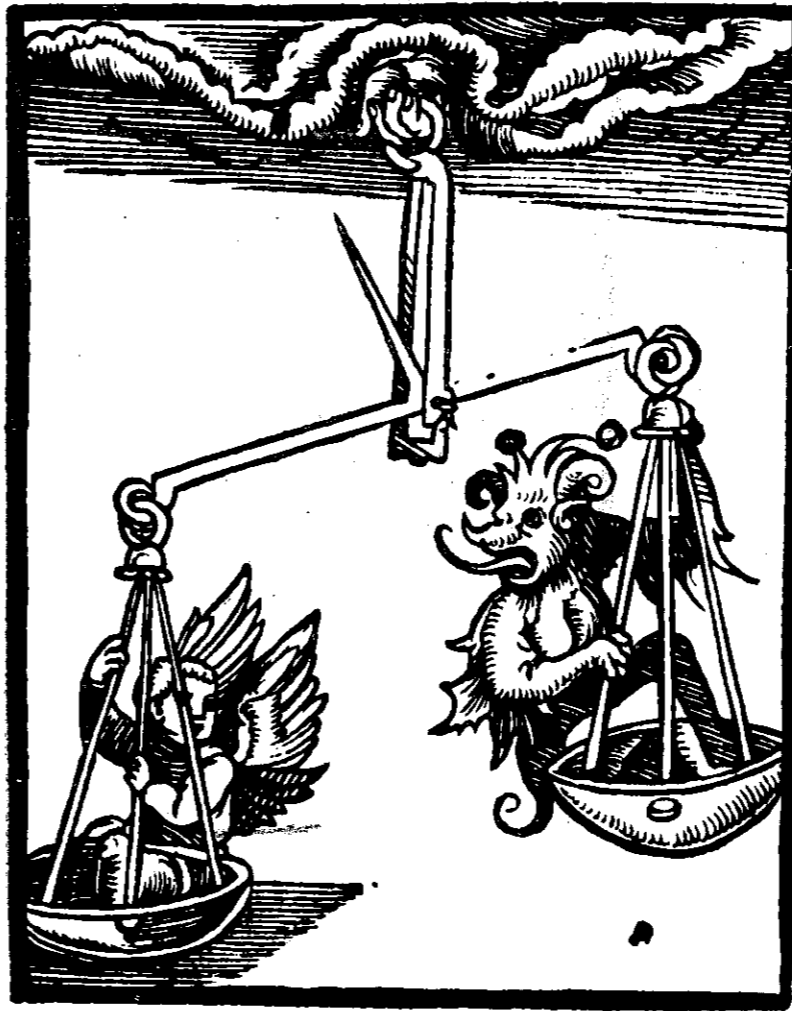
Štěstí smějci se:

Hoho, musím se již smáti,
že se nedáš mnoho zvátí,
215 mluvíc ke mně hrdá slova,
a pravíš, že si hotova. /
Věřím tomu jistě cele,
neb by nemluvila tak směle,
by uzlíku nsvázala,
220 ale mně jsi ho nechala.

Fortuna est rotunda Mutatur ut Luna.

1/ Kolo štěstí

24/ Dobro váží více než zlo

Kteréz pak té bitvy smluvce
máme a které rozvuodce,
též které ty právo zachováš,
jestliže se přemoci dáš?
225 Poněvádž neužíváš
práva žádného a nemáš,
ale co bych chtěla víc míti,
budut moci statek vzíti.
Neb Dariovo království
230 aneb Cresova zlata množství,
pakli tě potupím, vypovím,
což tím zjednám, poněvádž vím,
že beze vši potupnosti
bídna si, potupná dosti,
235 které mi také postavíš
rukojmě, ješto dobře víš,
že souseda nižádného
nemáš, přítele tak milého,
kdož by z takové těžkosti
240 pomohl, z mé zuořivosti.

CHUDOBA:

Domníváš se, že zvítězíš,
a protož tak hrdě mluvíš,
já pak jistě pravím tobě,
nedrž tak mnoho o sobě.
245 Neb já bez pochyby to znám,
že vítězství již míti mám,
avšak nežádám jiného
vpravdě než závazku tvého.
Když mi svú čest, víru slíbíš,
250 ač jí málo máš, sama víš,
netřebat víc učiniti,
mohu na tom dosti míti.
Pakli ty zvítězíš nade mnou,
nalož, jakž koli chceš, se mnou,
255 neb muožeš i to znáti,
chcít se do řetězů dáti.
Jistě beze vši tvé práce,
pravím to, nu, nakrátce.

Štěstí opět se posmívá:
Hohoho, smáti se musím,
260 hahaha, co toto slyším!
Asvera, toho slavného
krále, velmi bohatého,
v řetězích povedu před sebou,
k té poctivosti přijdu tebou.
265 Pakli tě vezmu v vězení,
i zdaliž i tak zisku není,
musím tě usvadlou krmiti,
hladovitou vysytiti,
takový zisk míti budu,
270 leč tě hned nakvalt odbudu.

Tuto se chytala CHUDOBY:
Ale netřeba mnoho mluvíti,
chci tě peklu poručiti, /
tebou hned zemi rozrazím,
což žvání prospěje, uzřím.

CHUDOBA outok učinila:
275 Tot by byla vpravdě jiná,
nebuď tak zlá, pani milá,
jáť o zemi tebou udeřím,
kteraks mocná, tu já uzřím.

Tuto CHUDOBA udeřila ŠTĚSTÍM vo zem, a nastoupivši na ně nohama, takto k němu mluví:
Již-li, co já umím, ty znáš,
280 nepustím tě, leč mi se dáš,
závazek také učiníš,
cožť rozkáži, že vše splníš.
Vidíš, žeť již žertu není,
nechajíc svého bránění,
285 učíň, cožť pravím, v rychlosti,
a tak zbudeš té těžkosti.

Štěstí poražené:
Poněvadž to nemuž jinak býti,
slibujit splniti vše, což chceš míti.

CHUDOBA:
Nevěřím, leč mi ruku dáš,
290 že to všechno splniti máš.

Štěstí:
Teď na tom svú ruku dávám,
že se tak zachovati mám.

CHUDOBA k Štěstí z země ustávajícímu:
Mohla si již dobře znáti,
co já umím znamenati,
295 a protož to v paměti měj,
potud se mi již více směj.
A pakli jinak učiníš,
coť se stane, to potom zviš. /

Tuto má státi Štěstí před CHUDOBOU a poslouchati CHUDOBY smutně:
Ale jižs moci mé zkusila,
300 znáš, kteráká jest má síla,
chci, aby i milost poznala,
ačs mne příliš rozhněvala.
Byla sem umyslu toho,
nemluvíce o tom mnoho,
305 hru tvú vrtkavú zastaviti,
pýchy tvé tak uskrovniti,
chtíc tě k stavu obecnému
obrátniti, nevzácnému,
ale nad tebou lítost mám,
310 protož od tebe víc nežádám,
než toliko to chci míti,
a to muožeš učiniti,
víš, že staří za to měli
a za pravé míti chtěli,
315 v tvé vuoli skládali štěstí,
spolu také i neštěstí,
a o tom nepochybovali,
že tobě bohové to dali,
aby v tom vždy vuoli měla,
320 k komuž by poslati chtěla
Štěstí, kdy a které chvíle,
též Neštěstí, aby míle

- každý na tom vždy přestával,
a aby při tom nechával,
325 protož k tobě volávali
a přízně tvé žádávali.
Obrazy tobě stavěli,
velmi uctivě se měli,
aby Štěstí posílala,
330 Neštěstí je zachovala.
Já polovici odjímám
té tvé moci, a za to mám,
že na tom muožeš přestati,
což teď míním rozkázati:
335 aby to hned vykonala
a Neštěstí uvázala
u sloupu vuobec a zjevně,
i ukovala dosti pevně,
aby odtud nechodilo,
340 nižádnému neškodilo
a nevcházelo do domu,
jediné toliko k tomu,
kdož by jemu příčinu dal
a od sloupu je odvázal.
345 Štěstí pak, kde chceš, posílej
a v tom vuole své užívej,
kteréžs vždycky užívala,
Štěstí, kams chtěla, posílala.
Dokudž pak neučiníš toho,
350 nemysl na to, pravím, mnoho,
aby zbyla práva mého,
též také závazku svého!

- Štěstí:
Rozumím, že musí býti
po tvé vuoli, jakž chceš míti,
355 ač sem na to nemyslila,
bych k tomu přivedena byla,
k čemuž sem přišla pohříchu,
že mi již není do smíchu. /
I chci se tak zachovati,
360 Neštěstí hned ukovati,
poněvadž tak mohu býti
svobodná, té těžkosti zbýti.

Potom pak k Neštěstí mluví:
Nu, budeš již ukováno,
Neštěstí, k sloupu a uvázáno.

- Již k svázanému:*
365 I protož aby to znalo
a odtud se nehýbalo,
k žádnému též nechodilo,
ani komu kdy škodilo,
leč by tě kdo za to žádal,
370 anebo sám příčinu dal,
tebe také i sám odkoval
aneb sám k sobě povolal.
S tím budeš moci odjítí,
učiniti, co chce míti.

- Neštěstí s lkáním:*
375 I což mám již říci tomu,
obrániti se nemohu,
nestojte, má milá pani,
běda mně opravdu s vámi.
Cos velmi zle učinila,
380 nedobřes se uradila,
že se s Chudobou svadila
a potom také i bila.
Nics nedovedla dobrého,
zbavilas se práva svého,
385 k tomus bita bez lítosti
a přišlas k veliké lehkosti.
Mnes pak připravila k tomu,
že nikam jíti nemohu
laskomin sobě setřítí,
390 svobody takové míti,
kteréž sem vždy užívalo,
a posíláno bývalo.
Mohlo sem volně choditi,
moc, vuoli svou provoditi,
395 nyní pak k vuoli Chudobě,
nechať povím pravdu tobě,
mne si tuto přikovala,
oh, nedobřes šikovala!

Hlasem veselejším:
Ale protot nádeji mám,
400 pokudž vím a smrtelné znám, /
že mne někdo z nich v rychlosti
zbaví této mé těžkosti.
A ne vždy budu vězeti,
u toho sloupu ležeti,
405 často síc odvazováno
od knížat, pánuo voláno,
i od mnohých též jiných lidí,
milá pani, tak mi se zdá, vidí.

Štěstí:
Nic nepodobného není,
410 buď veselo, měj strpení,
tudížť se někdo nahodí
a tě z vokov vysvobodí.
A než vuoli toho zjednáš,
jiného hned nahotově máš,
415 že než budeš zas přikováno,
od mnohých budeš žádáno,
aby s nimi ráčilo jíti
a jích vuoli vyplniti.

K CHUDOBĚ obrátivši se:
Jakž se pak, Chudobo, stalo,
420 tobě děkuji nemálo
z takového dobrodíní,
kteréžs mi učinila nyní,
nechavši mne při mém stavu
a při takovém mém právu,
425 abych té moci užívala,
Štěstí, jakž prvé, posílala
k komuž bych kolivěk chtěla,
kdy koli, v tom vuoli měla.
Chci na to pamatovati,
430 k tobě se jinák chovati.
Nemálo tebe vážiti
a k tomu i jiným raditi,
aby posměchu nechali,
tebe Chudobu proto znali.
435 Neb nechť sú mrskaní žáci,

muožeš je přivesti k práci,
a též již rozumím tomu,
zkusivši i řeči mohu,
necht na moc nevzpoléhají,
440 ani že s zbožím známost mají,
ve všecko umíš vkročiti,
pyšné, naduté zkrotiti.
Též také rozumím tomu,
a to pověděti mohu,
445 že jest-li při chudobě čest,
ten vzácnější než zboží jest,
při němžto nebývá ctnosti,
pravdy a spravedlivosti,
ačkoli pak takové znám
450 a k ním vždy zvláštní přízeň mám,
kterížto rozumu nemají,
na mne samu spolehají,
Neštěstí též odvazují,
ve dne v noci usilují,
455 kterak by statku nabyli,
od lidí vidní byli,
přid statek jakž přid nedbají,
kdyžť oni jediné mají. /
Takž odvazujíc Neštěstí,
460 docházejí všech neřestí.
Aneb když své zase beru,
s nimi se ne mnoho deru,
Neštěstí vinu dávají
i na mne povolávají,
465 že bych je již opustila
a neštěstí dopustila,
když mnozí docházejí pádu,
skrže svú bláznovú radu.

CHUDOBA směle:
Fortuno, ty s Štěstím své spravuj,
470 ale mne s mými se varuj,
neb bez vašeho spravování
já mohu býti svá paní.
Vždy svobodna na každý čas,
nemající péče na vás
475 i na vaše pohrávání,

ačť jste bláznuom vzácné pani.
 V velikých houfích chodíte,
 rozličné pachty plodíte,
 já teď s svú Trpělivostí,
 480 Pokorou, také s Střídmostí,
 s Spravedlivostí, Nadějí
 vašim hříčkám se nasměji,
 nic vašeho nežádající,
 Rozum při sobě mající.
 485 Přestanu na své živnosti,
 prohledajíc k smrtelnosti,
 až dokonání přispěje,
 při mně vždy bude naděje.
 A tak mne z této bídnosti
 490 provodí k věčné radosti.

Při odjiti PEDELLUS:

Již jest tuto ukázáno,
 na rozum vám také dáno,
 jaké jest Chudoba moci,
 jak svobodná ve dne v noci.
 495 Nepotřebuje žádného
 Štěstí a nežádá jeho,
 ani se Neštěstí bojí,
 ani opatruje zbrojí.
 Přestává vždy na skrovnosti,
 500 nic nežádajíc, má dosti,
 Neštěstí neodvazuje,
 rozumem se vždy spravuje.
 A že nedobře dělají,
 kteříž z chudých žerty mají,
 505 neb je sobě váží málo,
 strach, by se jim též nestalo,
 což Chudoba učinila
 Fortuně, čeho jí zbavila.
 To jste již tuto viděli
 510 a tomu vyrozuměli,
 a protož my na tento čas
 můžeme odjít od vás.
 Té souce k vám duověrnosti,
 že tuto hříčku s vděčností
 515 od nás ráčíte přijít
 a s tím se již dobře mítí.